

UOT 314

F.S.Qurbanzadə
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası
fexri.qurbanzade@gmail.com

MİQRANT VƏ QAÇQIN ANLAYIŞLARININ FƏRQLİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Açar sözlər: miqrasiya, miqrant, qaçqın, sığınacaq axtaran şəxs, məcburi köçkün, vətəndaşlığı olmayan şəxs

Müasir dövrdə miqrasiya prosesləri və ondan irəli gələn məsələlər olduqca aktualdır. Son dövrlərdə daxili münaqişələrin artması nəticəsində bu proses daha da sürətlənmiş və böyük bir miqrant kütləsi meydana gəlmişdir. Bu isə öz növbəsində dövlətlərarası münasibətlərə təsir göstərir. Miqrasiyanın başvermə səbəbləri və formalarının müxtəlif olması bu prosesdə iştirak edən insanlar üçün də fərqli ad və hüquqlar yaradır. Ona görə də miqrasiya prosesi ilə yanaşı, miqrant, qaçqın, sığınacaq axtaran şəxslər və məcburi köçkün anlayışları nəzərdən keçirilməli və onların fərqli xüsusiyyətləri göstərilməlidir. Məqalədə yuxarıda sadalanan anlayışların hər birinin tərfi verilmiş, bir-birindən fərqləndirilmiş və bunu vacibliyi göstərilmişdir. Məqalədə həmçinin miqrasiya prosesi ilə əlaqədar son dövrün statistik göstəriciləri verilmişdir.

Ф.С.Гурбанзаде

ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПОНЯТИЙ МИГРАНТОВ И БЕЖЕНЦЕВ

Ключевые слова: миграция, мигрант, беженец, соискатель убежища, вынужденный переселенец, лицо без гражданства

В настоящее время очень актуальны миграционные процессы и связанные с ними проблемы. В последние годы в результате увеличения внутренних конфликтов этот процесс ускорился и образовалась большая масса мигрантов. Это, в свою очередь, сказывается на межгосударственных отношениях. Различия в причинах и формах миграции создают разные имена и права для людей, вовлеченных в этот процесс. Таким образом, наряду с миграционным процессом, следует учитывать понятия мигрантов, беженцев, лиц, ищущих убежища, вынужденных переселенцев и указывать их отличительные особенности. В статье дано определение каждого из перечисленных выше понятий, их отличие друг от друга и указана их важность. В статье также представлены последние статистические данные о процессе миграции.

DISTINCTIVE FEATURES OF THE CONCEPTS OF MIGRANTS AND REFUGEES

Keywords: *migration, migrant, refugee, asylum seeker, forced migrant, stateless person*

Currently, migration processes and related problems are very relevant. In recent years, as a result of increasing internal conflicts, this process has accelerated and a large number of migrants has emerged. This, in turn, affects interstate relations. The differences of causes and forms of migration create different names and rights for the people who involved in this process. Therefore, along with the migration process, the concepts of migrants, refugees, asylum seekers, and IDPs should be take into consideration and their distinctive features should be indicated. The article defines each of the above concepts, distinguishes them from each other and shows their importance. The article also provides recent statistics related to the migration process.

Giriş.

Müasir dövrdə baş verən miqrasiya prosesləri dünyada əsas problemlərdən biri olaraq qalmaqdadır. Xüsusilə keçən onillikdə Yaxın Şərqdə baş verən “Ərəb baharı” nəticəsində Avropa regionu yeni bir miqrant böhranı ilə üzləşdi. Bəşər tarixinin bütün dövrlərində mövcud olan miqrasiya prosesi əhalinin bir yerdən digərinə hərəkəti kimi başa düşülür. Miqrasiya (latın dilində migratio - köçmək) insanların siyasi, sosial və iqtisadi səbəblərə görə fərdi və ya kütləvi şəkildə yerdəyişdirməsidir. Miqrasiya dünyanın bütün ölkələrində baş verən bir prosesdir və tarixin bütün zamanlarında müəyyən miqyasda baş verib. Bu proses bəzi ölkələrdə sürətli şəkildə, bəzi ölkələrdə isə olduqca yavaş baş verir.

Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatının məlumatına əsasən hal-hazırda dünyada 270 milyondan artıq miqrant mövcuddur. Yəni dünya əhalisinin 3.5%-i öz daimi yaşayış yerindən kənardadır [6, s.21]. Bu yalnız beynəlxalq miqrantların (ölkələrarası) sayıdır. Daxili miqrasiyanı da nəzərə alsaq, bu rəqəm 1 milyarda yaxındır. Yəni dünyada hər 7 nəfərdən biri bu və ya digər şəkildə, müəyyən səbəblərdən daim yaşayış yerini dəyişməkdədir. Bu yerdəyişmənin səbəbləri və başvermə forması olduqca müxtəlifdir. Miqrasiya edən şəxsin hansı səbəbdən və hansı formada miqrasiya etməsi fərqli hüquqi nəticələr doğurur. Buna görə də bu prosesi tənzimləmək, miqrantların hüquqlarını təmin etmək üçün miqrant, qaçqın, məcburi köçkün, sığınacaq axtaran şəxslər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər kimi anlayışlar nəzərdən keçirilməli və miqrasiya edən şəxsin hansı qrupa aid olması müəyyən edilməlidir.

Miqrant yaşadığı ölkədən başqa bir ölkəyə mədəni, dini, sosial, ideoloji, iqtisadi və siyasi səbəblərdən ötrü qanuni və ya qanunsuz yollarla

miqrasiya edən insandır. Əgər miqrasiya anlayışı insanların hərəkəti prosesini nəzərdə tutursa, miqrant anlayışı həmin prosesdə iştirak edən insanı nəzərdə tutur. Yəni miqrasiya prosesində iştirak edən hər bir şəxs miqrant adlanır. Bir insanın miqrasiya etməsi üçün səbəblər müxtəlifdir. Belə ki, miqrant daha yaxşı həyat yaşamaq, iş tapmaq, təhsil almaq, yoxsulluq, təbii fəlakət, aclıq, müharibə, siyasi təqib və s. problemlər səbəbindən miqrasiya edir. Yəni əgər miqrasiya prosesi baş verirsə, onun əsasında hər hansı bir problem dayanır. Bu problem əsasən iqtisadi əsaslı olur, lakin son dövrlərdə siyasi səbəblərdən miqrasiya edən insanların sayı getdikcə artmaqdadır.

Miqrantlar əsasən inkişaf etməkdə olan ölkələrdən inkişaf etmiş ölkələrə doğru miqrasiya edirlər [1, s.13]. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının məlumatına əsasən dünyada ən çox miqrantın olduğu ilk beş ölkə ABŞ, Almaniya, Səudiyyə Ərəbistanı, Rusiya və Böyük Britaniyadır [6, s.26]. Miqrantların mənşə ölkəsinə görə ilk beş ölkə isə belədir: Hindistan, Meksika, Çin, Rusiya, Səudiyyə Ərəbistanı.

Qaçqın irqi, dini, milliyyət, müəyyən bir sosial qrupun üzvlüyü və ya siyasi fikirlər səbəbindən təqib olunma qorxusu olduğuna görə öz ölkəsinə qayıtmaq iqtidarında olmayan şəxsdir. Şəxsin qaçqın olaraq tanınması üçün o, qaçqın olmağın xüsusiyyətlərini daşmalıdır [2]. Qaçqınlar, onların statusu və onlara aid digər məsələlər “Qaçqınların statusuna dair 1951-ci il Cenevrə Konvensiyası” və ona əlavə 1967-ci il Protokolu ilə tənzimlənir. Cenevrə Konvensiyasına əsasən **qaçqın** “irqi, dini, milliyyət, vətəndaşlıq, müəyyən sosial qrupa mənsubiyyət və ya siyasi əqidə üzündən təqib qurbanı olmaq barədə tam əsaslı ehtiyatlara görə vətəndaşı olduğu ölkədən kənarında olan və həmin ölkənin himayəsindən istifadə edə bilməyən və ya bu cür ehtiyatlar üzündən istifadə etmək istəməyən və ya müəyyən vətəndaşlığı olmadan və həmin hadisələr nəticəsində əvvəl adətən yaşadığı ölkədən kənarında qalaraq bu cür ehtiyatlar üzündən oraya qayıda bilməyən şəxsdir”. Bu Konvensiya yalnız 1951-ci ilin yanvarın 1-dək qaçqın düşmüş şəxslərə şamil olunurdu. Lakin 1950-60-cı illərdə xüsusilə Afrika və Asiyada yeni qaçqın qrupları meydana gəldi. Buna görə 1951-ci il Konvensiyasına əsasən coğrafi və tarixi olaraq qaçqın kimi tanınmayan insanların beynəlxalq yurisdiksiyadan yararlanma bilmələri üçün 1967-ci ildə yeni bir protokol imzalandı və bu protokol 1951-ci ildən sonra qaçqın düşmüş şəxslərə də şamil olundu [3, s.7-9]. Daha sonrakı dövrlərdə regionlarda qaçqınlarla bağlı məsələlərin tənzimlənməsi məqsədi ilə Avropa Şurası, Afrika Birliyi Təşkilatı və Latin Amerikasına ölkələri tərəfindən bir sıra sənəd, Konvensiya və bəyannamələr qəbul edilmişdir.

Hal-hazırda dünyada 26 milyondan çox qaçqın var. Onların yarısından çoxu uşaqlardır. Dünya üzrə qaçqınların 85%-i isə inkişaf etməkdə olan dövlətlərdə məskunlaşıb [12]. BMT-nin Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığının məlumatına əsasən ən çox qaçqının yaşadığı ilk beş ölkə Türkiyə (3.6 mil.),

Kolumbiya (1.8 mil.), Pakistan (1.4 mil.), Uqanda (1.4 mil) və Almaniyadır (1.1 mil). Dünya üzrə qaçqınların 67%-i isə cəmi beş ölkədən olan qaçqınlardır: Suriya (6.6 mil.), Venesuela (3.7 mil.), Əfqanıstan (2.7 mil.), Cənubi Sudan (2.3 mil.) və Myanma (1 mil.) [11]. Siyahıya başçılıq edən Suriyadan olan qaçqınlar dünyanın 126 ölkəsində məskunlaşıblar. Əhalinin hər 1000 nəfərinə düşən qaçqın sayı ən yüksək olan dövlətlər isə Aruba (156), Livan (134), Kürasao (99), İordaniya (69) və Türkiyədir (43) [8].

Sığınacaq axtaran şəxslər beynəlxalq qoruma istəyən və rəsmi qaçqın statusuna dair iddiaları hələ təyin olunmayan şəxslərdir. Daha açıq şəkildə desək, getdiyi ölkədən ilk olaraq sığınacaq istəyən və ya ölkəsini tərk edərək qaçqın olduğu iddiası ilə başqa bir ölkəyə sığınan, ancaq hələ qaçqın olub-olmadığı haqqında yerli orqanlar və ya BMT-nin Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığı tərəfindən qərar verilməmiş olan insanlardır [6]. Əgər sığınacaq istəyən şəxsin müraciəti təmin edilərsə, həmin şəxs müdafiə ilə təmin olunur və “qaçqın” statusu verilir. Müraciəti təmin edilmədikdə isə həmin şəxs deportasiya edilir.

Məcburi köçkünlər isə silahlı münaqişənin, ümumiləşdirilmiş şiddət vəziyyətinin, insan hüquqları pozuntularının, təbii və ya insan tərəfindən törədilmiş fəlakətlərin qarşısını almaq üçün və ya onların nəticələri ilə əlaqədar öz evlərindən və ya yaşayış yerlərindən qaçmaq və ya tərk etmək məcburiyyətində qalmış, lakin beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədləri keçməmiş insanlardır. Qaçqın və məcburi köçkünləri fərqləndirən əsas xüsusiyyət də məcburi köçkünlərin yalnız ölkə daxilində yerdəyişməsidir. Onlar beynəlxalq sərhədləri keçmədiklərinə görə beynəlxalq hüquqda onlar üçün xüsusi status müəyyən edilməmişdir. Buna görə də məcburi köçkün anlayışı təsviri xarakter daşıyır. Bundan əlavə məcburi köçkünün yaşayış yerini tərk etməsinin səbəbi təbii fəlakətlər də ola bilər. Lakin şəxs təbii fəlakət səbəbindən ölkə sərhədini keçib başqa ölkəyə sığınsa da qaçqın hesab olunmur.

BMT-nin Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığının məlumatına əsasən dünya üzrə 50.8 milyon məcburi köçkün mövcuddur. Məcburi köçkünlərin sayına görə ilk beş ölkə Suriya (6.1 mil), Kolumbiya (5.8 mil), Konqo Demokratik Respublikası (3.1 mil), Somali (2.6 mil) və Əfqanıstandır (2.6 mil) [6]. Həmçinin Azərbaycan Respublikası dünya üzrə ən çox məcburi köçkünün yaşadığı ölkələrdən biridir. Ermənistanın Azərbaycanın 20% ərazisini işğal etməsi və etnik təmizləmə siyasəti nəticəsində Ermənistandan Azərbaycana sığınan 250 mindən artıq qaçqın və ölkə daxilində 750 mindən artıq məcburi köçkün kütləsi meydana gəlmişdir.

Qaçqınlar da bir yerdən digərinə hərəkət edərək miqrasiya prosesində iştirak etdiklərinə görə miqrant hesab olunurlar. Lakin onları fərqləndirən bir sıra xüsusiyyətlər mövcuddur. Belə ki, miqrantlardan fərqli olaraq qaçqınlara xüsusi status və beynəlxalq qoruma verilir. Qaçqın və miqrant arasındakı digər

fərq isə seçimdir. Əgər miqrantlar öz həyat səviyyələrini yaxşılaşdırmaq, təhsil, iş tapmaq və digər səbəblərə görə öz arzuları ilə miqrasiya edirlərsə, qaçqınlar siyasi səbəblərdən ötrü, həyatları üçün təhlükə olduğuna görə miqrasiya etmək məcburiyyətində qalırlar. Beynəlxalq aləmdə qaçqın və miqrantı fərqləndirmək üçün şəxsin miqrasiya etməsinin səbəbi müəyyənləşdirilir. Əgər miqrasiya prosesi iqtisadi-sosial səbəblərə görə baş verirsə, həmin şəxs miqrant, siyasi səbəblərə görə baş verirsə həmin şəxs qaçqın hesab olunur.

Həmçinin qaçqınlar özlərinə aid heç bir əşya götürə bilmədən, əvvəlcədən planlaşdırılmadan yaşadıkları yeri tərk etmək məcburiyyətində qalırlar. Miqrantlar isə uzun müddətli hazırlıq görərək gedəcəkləri ölkələri özləri seçirlər. Bundan əlavə qaçqınlar beynəlxalq qoruma altında olduğundan onlar mənşə ölkəsinə geri göndərilə bilməzlər. Miqrantlar isə getdikləri ölkənin miqrasiya qanunlarına riayət etməlidirlər, əks halda gəldikləri ölkəyə deportasiya edilə bilərlər [10].

Həmçinin digər bir fərq təyinat ölkəsi ilə bağlıdır. Belə ki, qaçqınlar adətən qonşu olan ölkələrə sığınırırlar. Məsələn, dünya üzrə 2,7 milyon əfqan qaçqın əsasən Pakistan və İranda yaşayır. Həmçinin fələstinli qaçqınların əksəriyyəti Suriya və İordaniya kimi qonşu ölkələrdə yaşayırlar. Lakin Avropa ölkələrində vəziyyət bir qədər daha fərqlidir. Çünki inkişaf etmiş Qərbi ölkələrindəki qaçqınlar daha uzaq ölkələrdən gəlirlərdir. BMT-nin Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığının məlumatına görə Avropa ölkələri içərisində ən çox qaçqın yerləşən ölkə Almaniya və İngiltərədir. Onların ardınca isə İsveçrə, Fransa və İsveç gəlir.

Bundan əlavə bəzi miqrantlar təbii hadisələrin səbəb olduğu – daşqın, zəlzələ, quraqlıq, sürüşmə və s. səbəblərdən yaşayış yerlərini tərk etmək məcburiyyətində qalsalar da, onlar qaçqın hesab olunmurlar. Belə ki, ancaq 1951-ci il Cenevrə Konvensiyasında göstərilən hallar baş verdiyi təqdirdə şəxs qaçqın hesab olunur. Həmçinin iqlimlə əlaqədar yaşayış yerini tərk edən insanlar əsasən ölkə daxilində hərəkət edirlər [7]. Ölkə sərhədlərini keçmədiklərinə görə onlar məcburi köçkün hesab olunurlar.

Vətəndaşlığı olmayan şəxslər, adından göründüyü kimi, heç bir dövlətin vətəndaşı deyillər. Vətəndaşsızlığın yaranma səbəbləri müxtəlifdir. Ən başlıca səbəb qanunlardakı boşluqlardır. Hər bir dövlətin vətəndaşlığa qəbul etmə və vətəndaşlıqdan çıxarılmanı tənzimləyən qanunları var. Bu qanunlar bir-birindən fərqləndiyinə və bir-birini tamamlamadığına görə vətəndaşlığı olmayan şəxslərin meydana çıxmasına səbəb olur [11]. Digər səbəblər sərhədlərin dəyişdirilməsi, yeni dövlətlərin yaranması, insanların miqrasiya etməsi, hər hansı etnik qrupa mənsubluq və s.-dir.

Vətəndaşlığı olmayan şəxslər təhsil, iş, səhiyyə kimi xidmətlərdən istifadə zamanı müxtəlif maneələrlə qarşılaşırlar. Vətəndaşlığı olmayan şəxslər miqrant hesab olunmasalar da, olduqları ölkədə qarşılaşdıqları problemlər onları

digər ölkələrə miqrasiya etməyə məcbur edir. Sərhəd keçidində, səyahət zamanı problemlərlə qarşılaşdıqlarına görə çox zaman qanunsuz yollardan istifadə edirlər.

BMT-nin Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığının məlumatına əsasən hal-hazırda dünyada 3.9 milyon vətəndaşlığı olmayan şəxs mövcuddur. Ən çox vətəndaşlığı olmayan şəxs isə Banqladeş (906 min), Kotdivuar (692 min), Myanma (620 min), Tailand (490 min) və Latviyadır (225 min). Əhalinin ümumi sayına nisbətinə görə birinci yerdə Latviyadır. Belə ki, Latviyada ümumi əhalinin 11%-i vətəndaşlığı olmayan şəxslərdir. İkinci yerdə isə 6%-lə Estoniyadır [6].

Qaçqın və miqrant anlayışları ilə yanaşı, illegal miqrant, miqrant qaçaqçılığı, insan alveri kimi anlayışlar da nəzərdən keçirilməlidir.

Əgər bir insan başqa bir ölkəyə qaçqın və sığınacaq axtaran şəxs qismində miqrasiya edə bilmirsə, qanunsuz yollarla o ölkəyə daxil olmağa çalışır, bu vəziyyət illegal miqrantların artmasına və insan alveri, miqrant qaçaqçılığı kimi halların ortaya çıxmasına səbəb olur.

İllegal miqrant başqa bir ölkəyə qanunsuz yollardan daxil olan və ya qanuni yollarla daxil olduqdan sonra həmin ölkədə qanuni yaşama icazəsi olmadan uzun müddət yaşayan və işləyən miqrantdır. Məsələn, sığınacaq axtaran şəxslərin müraciətləri qəbul edilmədiyi təqdirdə, onlar ölkədə qanunsuz miqranta çevrilirlər və deportasiya edirlər.

İllegal miqrant və qaçqın arasında da müəyyən fərqlər mövcuddur. Belə ki, illegal miqrantlar adətən miqrant qaçaqçılarının köməyi ilə iqtisadi-sosial səbəblərə görə ölkələrini tərk edirlər. Qaçqınların miqrasiya səbəbi isə iqtisadi əsaslı olmayıb, ölkəsindəki bəzi səbəblərdən dolayı zülmə məruz qalmaqdan qorxan şəxslərdir. Həmçinin illegal miqrantların istifadə etdiyi yollar və üsullar da qeyri-qanunidir, qaçqınlar isə başqa bir ölkəyə həm qanuni, həm də qanunsuz yolla daxil ola bilirlər [4, s.90]. İllegal miqrant qanunsuz olaraq sərhəddən keçdiyi üçün cinayət məsuliyyətinə cəlb olunur. Qaçqın isə sərhədi qanunsuz keçdikdən sonra səlahiyyətli orqanlara müraciət edərək, tutarlı səbəb göstərərək heç bir məsuliyyətə cəlb olunmur. İllegal miqrantın ölkəyə qanunsuz daxil olması və müvafiq icazəsi olmadan həmin ölkədə qalmağa davam etməsinə görə deportasiya edilə bilər. Qaçqın isə bəzi hallar istisna olmaqla deportasiya edilə bilməz, həyatını və azadlığı təhlükə altında olacaq ölkələrə göndərilə bilməz.

İnsan alveri zor tətbiq edərək və zorla təhdid edərək qaçırma, hiylə, aldatma, şəxsin çarəsizliyindən sui-istifadə, istismar etmək yolu ilə onun bir yerdən başqa yerə aparılması, saxlanması və təhvil alınması anlamına gəlir.

Miqrant qaçaqçılığı isə sosial, siyasi, iqtisadi və ya hər hansı bir səbəbdən ötrü ölkəni tərk etmək istəyən şəxsin vətəndaşı olduğu ölkədən qanunsuz yollarla çıxmasına və ya başqa bir ölkəyə daxil olmasına və ya

yaşamaq icazəsi olmadan başqa bir ölkədə qalmasına şərait yaradılmasıdır. Bir başqa deyimlə, birbaşa və ya dolayı yolla maddi mənfəət əldə etmək məqsədi ilə qanunsuz yollardan bir ölkəyə əcnəbi şəxsin gətirilməsi və ölkədə qalmasına yardım edilməsi və ya həmin ölkə vətəndaşlarının xaricə çıxmalarına imkan yaradılmasıdır [4, s.90].

Əgər miqrant qaçaqçılığında ən vacib amil fərdin ölkə sərhədlərindən qanunsuz olaraq keçirilməsidirsə, insan alverində isə fərdlərin qanunsuz olaraq sərhəddən keçirilməsi ilə yanaşı, bu fərdlərin əməyindən də istifadə edilməsidir. Həmçinin insan alveri bir ölkə daxilində də ola bilər [9]. Həmçinin burada insanın iradəsi məsələsi də fərqləndirici amildir. Belə ki, insan alveri zamanı insan buna məcbur edilərkən miqrant qaçaqçılığı miqrantın razılığı ilə baş verir [5, s.12]. İnsan alveri ilə miqrant qaçaqçılığını ayıran digər bir amil budur ki, miqrant qaçaqçılığı dövlət əleyhinə işlənən cinayətdir, insan alveri isə insana qarşı işlənən cinayət, insanın hüquqlarının pozulmasıdır.

Nəticə

Göründüyü kimi, bu anlayışlar bir-birinə bənzəsə də, onlar arasında müəyyən fərqlər mövcuddur. Son olaraq ümumiləşdirsək, miqrant anlayışı qaçqın, sığınacaq axtaran şəxslər, məcburi köçkünləri də özündə ehtiva edir. Qısaca olaraq, miqrant, ümumiyyətlə, miqrasiya prosesində iştirak edən şəxsdir. Qaçqın isə yalnız siyasi səbəblərdən dolayı ölkə sərhədlərini keçən və “qaçqın” xüsusi statusu verilən miqrantdır. Əgər bu status verilməyibsə, həmin şəxs sığınacaq axtaran şəxs, ölkə sərhədini keçmədiyi təqdirdə isə məcburi köçkün hesab olunur.

Həmçinin bu anlayışların fərqləndirilməsi ona görə vacibdir ki, qaçqınlara beynəlxalq qoruma verilir və siyasi səbəblərdən dolayı ölkəsini tərk etmək məcburiyyətində qalan hər bir kəsin istənilən ölkəyə sığınacaq üçün müraciət etmək hüququ vardır. Miqrantlara isə heç bir xüsusi hüquq verilmir. Bundan əlavə beynəlxalq hüquq hər bir dövlətin üzərinə qaçqınların geri göndərilməməsi öhdəliyini qoyur. Yəni onlar həyatları üçün hər hansı bir təhlükə yaradacaq ölkəyə geri göndərilə bilməzlər. Həmçinin qeyd edilməlidir ki, dövlətlərin sığınacaq vermək və sığınacaq verilmiş qaçqınları daimi ölkəsində saxlamaq kimi bir öhdəliyi yoxdur.

ƏDƏBİYYAT

1. *Nəşibov E.* Miqrasiyanın əsasları, I kitab, Bakı: Elm və təhsil, 2014, 242 s.
2. İnam Plüralizm mərkəzi. İnsan hüquqları və qaçqınlar. Bakı, 1999, 37 s.
3. Altınışık Ç, Yıldırım M.Ş. Mülteci Haklarının Korunması. Ankara: Ankara Barosu Yayınları, 2002, 393 s.
4. *Şen Y.F.* Yeni dövremde eski tartışmalar: Göç, Etnisite, Milliyetçilik, Kürtçülük, Laiklik. Ankara: Yargı yayınları, 2006, 460 s.

5. *Mark J. Miller, Stephen Castles. Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri / Çevirmen: Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, 500 s.*
6. International Organisation for Migration. World Migration Report 2020, Switzerland, 2020, 498 p.
7. Climate Refugees definition: can we define a climate refugee? / <https://climatemigration.org.uk/climate-refugees-definition/>
8. Ranking der zehn Länder, aus denen die meisten Flüchtlinge stamen / <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/186108/umfrage/herkunftslander-von-fluechtlingen/>
9. Smuggling of migrants / <https://migrationdataportal.org/themes/smuggling-migrants>
10. What's the Difference Between a Migrant and a Refugee? / <https://www.britannica.com/story/whats-the-difference-between-a-migrant-and-a-refugee>
11. UNHCR's Refugee Population Statistics Database / <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>
12. The World's Refugees in Numbers / <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/refugees-asylum-seekers-and-migrants/global-refugee-crisis-statistics-and-facts/>

Redaksiyaya daxil olub 17.04.2021